

Ryszard Brykowski

Problemy badawcze i konserwatorskie budownictwa drewnianego - sympozjum naukowe PKZ, Jarosław 7-8 czerwca 1972

Ochrona Zabytków 25/4 (99), 298-301

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PROBLEMY BADAWCZE I KONSERWATORSKIE BUDOWNICTWA DREWNIANEGO — SYMPOZJUM NAUKOWE PKZ, JAROSŁAW 7—8 CZERWCA 1972

Zasoby zabytkowej architektury drewnianej i budownictwa na terenie województwa rzeszowskiego należą niewątpliwie, obok zasobów województwa krakowskiego, do największych w naszym kraju. Nic też dziwnego, że właśnie tutaj pod koniec lat pięćdziesiątych, dzięki staraniom kilku zaledwie osób, przy poparciu ówczesnej Dyrekcji Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków, zrodziła się inicjatywa, której bezpośrednim wyrazem było powołanie Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku¹. W dalszej kolejności inicjatywa ta zapoczątkowała nowy etap w rozwoju powojennego ruchu skansenowskiego w Polsce. Województwo rzeszowskie posiada też na swoim koncie największą na przestrzeni ostatnich lat liczbę zorganizowanych (ogólnokrajowych) specjalistycznych seminariów i konferencji poświęconych problematyce ochrony drewnianej architektury i budownictwa.

Ogólnopolskie spotkania zapoczątkowało seminarium zorganizowane w r. 1965 przez Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku², poświęcone niektórym metodom konserwacji drewna i inwentaryzacji pomiarowej obiektów drewnianych przeznaczonych do przeniesienia. Dwa następne spotkania — to konferencja w r. 1967 omawiająca najnowocześniejsze metody konserwacji drewna zabytkowego, zorganizowana w Myczkowcach przez MBL w Sanoku przy współudziale Zjednoczonych Zespołów Gospodarczych INCO Zespół Chemii³, i konferencja z r. 1969, poświęcona muzeum na wolnym powietrzu zorganizowana z okazji dziesięciolecia MBL w Sanoku⁴.

Do serii tych narad⁵ dochodzi symposium naukowe *Problemy badawcze i konserwatorskie budownictwa drewnianego*, które zorganizowane zostało w dniach 7 i 8 czerwca 1972 r. przez PP Pracownię Konserwacji Zabytków Zarząd w Warszawie, wspólnie z Oddziałem PKZ w Lublinie i Zakładem PKZ w Jarosławiu. Wzięło w nim udział

¹ A. Rybicki, *Początki istnienia Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku*, „Biuletyn Informacyjny Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, 1964, nr 1, ss. 4—7; Tenże, *Otwarcie części ekspozycji Parku Etnograficznego MBL w Sanoku w dn. 24.VII.1966*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, 1966, nr 4, ss. 70—72.

² Temu seminarium poświęcono „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, 1966, nr 3; por.: L. Krzyżanowski, *Seminarium na temat organizacji prac inwentaryzacyjnych i konserwatorskich w parkach etnograficznych (Sanok 6—9.VI.1965)*, „Ochrona Zabytków”, XVIII (1965) nr 4, ss. 70—73.

³ L. Krzyżanowski, *Konferencja specjalistyczna poświęcona nowoczesnym metodom konserwacji drewnianych obiektów zabytkowych. Myczkowce-Sanok 15—18 maja 1967*, „Ochrona Zabytków”, XX (1967) nr 3, ss. 56—58; A. Kisielewska, *Specjalistyczna konferencja poświęcona nowoczesnym metodom konserwacji drewnianych obiektów zabytkowych*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, 1967 nr 6, s. 50; L. Krzyżanowski, *Streszczenie referatów, komunikatów i dyskusji z konferencji w Myczkowcach 15—16 maja 1967*, „Ochrona Zabytków”, XXI (1968) nr 1, ss. 39—45.

⁴ Por.: „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, 1969, nr 10; R. Brykowski, *Ogólnopolska konferencja poświęcona muzeum na wolnym powietrzu*, „Ochrona Zabytków”, XXIII (1970) nr 1, ss. 61—64.

⁵ W tym samym czasie organizowane były poza terenem województwa rzeszowskiego następujące ogólnokrajowe konferencje poświęcone sprawom ochrony i konserwacji zabytków drewnianej architektury i budownictwa: 1) w dniach 14—16.X.1966 w Zubrzyca Górnej, Chochołowie i Lanckoronie przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, przy współudziale ZMiOZ oraz Zarządu Okręgu PTTK w Krakowie; 2) w dniach 22—24.IX.1970 w Opolu i Bierkowicach przez Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach, por.: R. Brykowski, *Otwarcie Opolskiego Parku Etnograficznego*

4

3

2

1. Blizne, pow. Brzozów, wnętrze kościoła par., 2 poł. XV w., polichromia z 1 poł. XVI w. i 1 poł. XVII w. (fot. J. Langda, 1971)

2. Chotyniec, pow. Jarosław, dawna cerkiew filialna gr.-kat., 1615 (fot. R. Brykowski, 1972)

3. Grąziowa, obecnie MBL w Sanoku, dawna cerkiew par. gr.-kat., przed 1732 (fot. J. Langda, 1969)

4. Haczów, pow. Brzozów, dawny kościół par., ok. poł. XV w. (fot. R. Brykowski, 1972)

5. Rosolin, obecnie MBL w Sanoku, dawna cerkiew filialna gr.-kat., 1750 (fot. R. Brykowski, 1971)

ok. 40 osób, reprezentujących przede wszystkim Pracownię Dokumentacji Naukowo-Historycznej z poszczególnych Oddziałów PKZ i częściowo wykonawstwo. Wśród zaproszonych gości byli m.in.: Wojewódzki Konserwator Zabytków z Rzeszowa, reprezentant Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z Lublina, przedstawiciele zainteresowanych tą problematyką instytucji (Zespół Chemii INCO), uczelni (UMK w Toruniu), instytutów naukowych (IS PAN w Warszawie) oraz muzeolodzy (m.in. z Jarosławia i Sanoka).

W pierwszym dniu obrad przed południem wygłoszono następujące referaty: dr Stanisław Michalczyk, *Specyfika dokumentacji naukowo-historycznej budownictwa drewnianego*; mgr Inga Sapetowa, *Program ochrony budownictwa drewnianego województwa rzeszowskiego*; mgr Zbigniew Beiersdorf, *Znaczenie pomiaru architektonicznego budownictwa drewnianego w badaniach Pracowni Dokumentacji Naukowo-Historycznych PKZ*; mgr Ryszard Brykowski, dr Michał Czajnik, *Z zagadnień konserwacji obiektów drewnianej architektury i budownictwa „in situ” na przykładzie kościoła w Haczowie*; Wojciech Sobocki, *Prace konserwatorskie przy zabytkach budownictwa drewnianego na terenie województwa rzeszowskiego*; mgr Jerzy Tur, *Zagadnienia nadzoru konserwatorskiego PDHN nad obiektami budownictwa drewnianego na przykładzie kościoła w Haczowie*⁶.

W godzinach popołudniowych odbyła się dyskusja, w której wzięła udział większość uczestników konferencji. Wśród poruszanych problemów znalazły się zagadnienia badawcze, metodyczne, techniczne i organizacyjne. Podkreślano konieczność prowadzenia trzyetapowej dokumentacji konserwatorskiej także dla obiektów architektury drewnianej, tzn. dokumentacji wykonywanej przed, w trakcie i po zakończeniu prac konserwatorskich oraz potrzebę stworzenia specjalistycznego nadzoru konserwatorskiego. Wiele miejsca w dyskusji poświęcono pracom konserwatorskim prowadzonym przy drewnianym kościele w Haczowie. Ostro krytykowano zarówno programowanie, organizację, nadzór prac, jak i wykonawstwo, które zwłaszcza w ostatnim etapie nie stało na wysokości zadania przy obiekcie o tak wielkiej wartości zabytkowej. W dyskusji poruszono również sprawy związane z bieżącym programem prac konserwatorskich w zakresie architektury i budownictwa drewnianego na terenie województwa rzeszowskiego.

Zgłoszono także szereg postulatów, np. potrzebę udoskonalenia struktury badawczej PKZ, powołania przy PKZ centralnej pracowni naukowo-badawczej, która prowadziłaby własne badania w zakresie metod i środków konserwacji drewna zabytkowego oraz własnej inspekcji instruktazowo-kontrolującej. Realizacja tych postulatów pozwoliłaby w stosunkowo szybkim czasie podnieść poziom wykonawstwa. Między innymi wysunięto także wniosek, aby PKZ założyły „bank drewna” — drewna starego, pochodzącego z rozbieranych zabytkowych obiektów, które mogłyby być używane do remontów, a także drewna świeżego, któremu należałoby stworzyć odpowiednie warunki dla jak najdłuższego okresu wysychania.

Podsumowania dyskusji dokonał dr Lech Krzyżanowski, zastępca Dyrektora PKZ d/s naukowych. Dziękując przybyłym za udział w sympozjum, zapowiedział, że wszel-

w *Bierkowicach*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” XIX (1971) nr 2, ss. 315—320; J. K o w a l e w s k i, *Ogólnopolska konferencja Muzeów i Parków Etnograficznych (Opole 22—24 września 1970)*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, 1971, nr 13, ss. 43—49; St. P i l a r s k i, *Ogólnopolska konferencja muzeów i parków etnograficznych oraz otwarcie Muzeum Wsi Opolskiej*, „Ochrona Zabytków”, XXIV (1971) nr 1, ss. 76—79; *Ogólnopolska konferencja muzeów i parków etnograficznych, Opole 22—24.IX.1970 (referaty i komunikaty)*, Opole 1971; 3—4) w dniach 13.XII.1969 i 29.I.1971 przez ZGG INCO Zespół Chemii w Warszawie, por.: A. K i s i e l e w s k a, *Sprawozdanie z posiedzenia Dyrekcji ZMiOZ i ZGG „Inco”*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, 1970, nr 11, ss. 48—49; L. K r z y ż a n o w s k i, *Patronat społeczny ZGG INCO nad budownictwem ludowym*, „Ochrona Zabytków” XXIII (1970) nr 2, ss. 135—138; R. B r y k o w s k i, *Patronat Zespołu Chemii ZGG INCO nad skansenami w 1970 r.*, sprawozdanie z konferencji, „Ochrona Zabytków” XXIV (1971) nr 2, ss. 148—150; 5) w dniach 17—18.III.1971 w Radomiu przez Okręgowego Konserwatora Zabytków, Miejski Oddział Stowarzyszenia „PAX” w Radomiu oraz Zespół ZGG „INCO” w Warszawie, por. R. B r y k o w s k i, *O skansen dla regionu radomskiego*, „Ochrona Zabytków”, XXIV (1971) nr 3, ss. 207—209; *Materiały Ogólnopolskiej Konferencji poświęconej ochronie i konserwacji zabytkowych obiektów architektury i budownictwa drewnianego regionu radomskiego*, zorganizowanej w Radomiu w dniach 15—17 marca 1971 r., Warszawa [1972].

⁶ Referaty te mają być opublikowane w jednym z najbliższych „Biuletynów Informacyjnych PKZ”.

kie uwagi, postulaty i cenne słowa krytyki zostaną wnikliwie rozważone przez Dyрекcję PKZ.

Pierwszy dzień obrad zakończyło towarzyskie spotkanie uczestników sympozjum w Klubie Zakładu PKZ w Jarosławiu. Zgodnie z programem w drugim dniu konferencji odbył się objazd, którego celem było zwiedzenie wybranych zabytków architektury drewnianej. Zwiedzono cerkiew w Chotyńcu (z r. 1613, obiekt przed remontem) i Czerteżu (z r. 1742; gruntowna konserwacja wykonana w latach 1967—1968 przez PKZ), kościół w Haczowie (z ok. poł. w. XV; w trakcie prac konserwatorskich wykonywanych początkowo przez MBL w Sanoku, a obecnie przez PKZ) oraz zespół kościelny w Bliznem, składający się z kościoła parafialnego (z drugiej połowy w. XV), wikarówki, organistówki, stodoły plebańskiej i dawnej szkoły parafialnej (w. XVIII—XIX; remont zespołu systemem gospodarczym od r. 1967). Zwiedzono także Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, po którym oprowadzała mgr inż. arch. Halina Konopczyńska, autorka projektu wstępnego zagospodarowania przestrzennego Parku Etnograficznego⁷.

Ryszard Brykowski

⁷ Plan perspektywiczny Parku Etnograficznego w Sanoku był już omawiany, por. R. Brykowski, A. Kisielewska, *Sprawozdanie z posiedzenia Rady Muzealnej Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku w dniach 24—25 maja 1968*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, 1969, nr 9, ss. 56—61.

ZABYTKOWA CERAMIKA BUDOWLANA — SYMPOZJUM KONSERWATORSKIE KADYNY, POW. ELBLĄG, 9—10 CZERWCA 1972

W dniach 9 i 10 czerwca 1972 r. w miejscowości Kadyny w powiecie elbląskim odbyło się sympozjum konserwatorskie *Zabytkowa ceramika budowlana*, którego organizatorem był Oddział Gdański PKZ. Interesujący temat ściągnął do Kadyn ok. 100 specjalistów z całej Polski. Gości zebranych w miejscowym pałacu powitał inż. Zdzisław Babicki, dyrektor Oddziału Gdańskiego PKZ.

Referat *Dawne techniki ceglarskie na Pomorzu Środkowym, Warmii i Mazurach* wygłosił dr Marian Arszyński z Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu. Po krótkim przedstawieniu początków cegielnictwa w Europie referent, na podstawie zebranego materiału, zasugerował, że produkcja cegły została przetransponowana na omawiane tereny z krajów położonych nad Renem. Najstarsza wzmianka o cegielni pomorskiej pochodzi z r. 1246 i dotyczy Elbląga. Najdawniejsze cegielnie autor referatu dzieli (zaznaczając, że nie jest to podział zbyt precyzyjny) na: wzniesione dla zrealizowania jednej, określonej budowy oraz takie, które zakładałyby ciągłą produkcję ceramiki budowlanej. Zwraca uwagę, że nie doceniano dotychczas problemu wykorzystywania w budownictwie średniowiecznym cegieł pochodzących z rozbiórki obiektów starszych, co prowadziło nieraz do błędnych wniosków, np. przy badaniu rozmiarów cegieł. Przedstawiając organizację cegielnictwa średniowiecznego na Pomorzu, dr Arszyński szerzej omówił metody produkcji cegły, które nie ulegały prawie żadnym zmianom aż po wiek XIX, tj. do chwili wprowadzenia wyrobu mechanicznego. Wystąpienie zakończyły ciekawe wywody na temat rozmiarów cegły średniowiecznej i przyczyn, które uniemożliwiają znalezienie prostego związku między jej wielkością a czasem powstania.

Drugi referat o charakterze historycznym *Zabytkowa ceramika budowlana i jej formy architektoniczne* wygłosił doc. dr Józef Frażik z Instytutu Historii Architektury i Konserwacji Zabytków Politechniki Krakowskiej. Referent omówił jedno z zagadnień z dziedziny historii kształtek ceramicznych produkowanych na ziemiach polskich, a mianowicie — ciągi rozwojowe kształtek żebrowych. Wykazał zasadniczą różnicę pomiędzy profilami żebrowań gotyckich w Polsce północnej i południowej. Na północy mają one z reguły, oprócz części profilowej, znacznie wydłużoną część prostokątną,